

Çevresel Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeşil Girişimciliğin Yeşil Büyümeye Etkileri: Türkiye ve Dünya'dan Yeşil Girişimcilik Örnekleri

Hilal Alpdoğan¹

Yasemin Atik²

Özet

Doğal kaynakların sınırlı olması ve her geçen gün kaynakların azalması, insanları bu kaynakları daha ihtiyatlı kullanmaya ve bir çok alanda sürdürülebilir yeni kaynaklar bulmaya sevk etmektedir. Çevre ile ilgili konular gittikçe daha çok önem kazanmakta ve sorunların temelinde ekonomik faaliyetler başta gelmektedir. Ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkardığı negatif dışsallıkları azaltmak, büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilir hale gelmesini sağlamak adına Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile birlikte çevresel sürdürülebilirlik pek çok alanda etkili olduğu gibi iktisadi faaliyetlerin oluşum şeklinde de etkili olmuştur. Bu bağlamda yeşil girişimcilik faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Ekonomik kazanç elde etme amacıyla çevresel sürdürülebilirlik ilkesini benimseyen iş modelleri ve çözümler geliştiren yeşil girişimciler, hem çevresel etkileri minimize etmeyi hem de toplumsal fayda sağlamayı hedeflerler. Pek çok endüstride yeşil girişimcilik örneklerine rastlamak mümkündür. Yenilenebilir enerji projeleri geliştirme, enerji verimliliği danışmanlığı, geri dönüşüm ve atık yönetimi, organik tarım ve sürdürülebilir gıda üretimi, su kaynakları yönetimi, çevre dostu ürünlerin tasarımı ve pazarlaması gibi pek çok farklı örnekler verilebilir. Yeşil ekonomi ve büyüme açısından yeşil girişimciliğin önemine değinmek gerekirse; kaynakların verimli kullanılması, çevresel etkilerin azaltılması, yenilikçi ve teknoloji odaklı yaklaşımlar, toplumsal farkındalık ve bilinç oluşturma, rekabet avantajı ve iyi kurumsal imaj kazanma gibi pek çok şey sayılabilir. Bu çalışmada da yeşil girişimciliğin kavramsal

- 1 Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, halpdogan@subu.edu.tr, 0000-0002-9183-4865
- 2 YL Öğrencisi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, yasemin.atik89@gmail.com, 0009-0004-7143-2836

çerçevesi açıklandıktan sonra, yeşil ekonomi ve yeşil büyüme açısından önemine değinilecektir. Çalışmanın devamında Türkiye ve dünyada yeşil sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi adına yapılan girişimcilik faaliyetleri değerlendirilecektir.

1. Giriş

Çevresel sorunların temel nedeni, insan faaliyetlerinin çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkilerdir. İnsanların nüfus artışı, endüstrileşme, teknolojik ilerlemeler ve çeşitli tüketim alışkanlıkları gibi etkileşimlerinin, doğal çevre ve ekosistemler üzerinde derin ve karmaşık etkileri söz konusudur. Bu nedenlerin birleşimi, çevresel sorunların karmaşık ve küresel boyutlarda olmasına yol açar. Ancak, çevre bilincinin artması ve çevreye duyarlı davranışların benimsenmesi, çevresel sorunların azaltılması ve çözümlenmesi için önemli bir adımdır. Çevresel sorunların çözümü için bireysel hareketlerden ziyade kitlesel ve örgütsel hareketler büyük önem arz etmektedir. Bu noktada çevresel sorunlarda büyük paya sahip endüstriyel birimlere büyük görevler düşmektedir. Günümüzde işletmeler ve girişimciler iktisadi varlıkları ve ömürlerinin devamı için sadece kâr elde etmenin yeterli olmadığını farkındadır. Bu nedenle çevresel bilincin organizasyon ve üretim süreçlerine entegre edilmesi yönünde adımlar atmaya başlamışlardır. Ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra toplumsal, sosyal ve çevresel konularda kitle bilincini etkileyecek sosyal ve çevresel sorumluluk projeleri gerçekleştirmek, organizasyon ve üretim sürecini bu bilinçle yeniden şekillendirmek atılan önemli adımların başında sayılabilir. Literatüre bakıldığında atılan bu adımları yeşil girişimcilik kavramı etrafında toplamak mümkündür.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, yeşil girişimciliğin kavramsal çerçevesini açıkladıktan sonra, çevresel sürdürülebilirlik açısından önemine vurgu yapmaktır. Yeşil girişimcilik ve yeşil büyüme arasındaki ilişkiye değinildikten sonra, Türkiye ve dünyada yeşil girişimciliği destekleyen politikalara dikkat çekilecektir. Ayrıca, Türkiye ve Dünya'da yeşil girişimcilik örneklerine de değinilecektir. Bu çalışma, yeşil girişimciliğin kavramsal çerçevesini oluşturarak, farklı endüstrilerde ortaya çıkmış yeşil girişimcilik örneklerini derleyerek, literatüre önemli katkılarda bulunmayı hedeflemektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde yeşil girişimciliğin geleneksel girişimcilikten günümüze kavramsal gelişimi açıklanacaktır. Ayrıca çevresel sürdürülebilirlik kavramı açıklanarak tarihsel gelişim süreci anlatılacaktır. Bu bölümde ayrıca yeşil büyüme kavramı açıklanarak, yeşil girişimcilikle ilişkisine değinilecektir.

2.1. Geleneksel Girişimcilikten Yeşil (Eko) Girişimcilige

İnsanlık tarihi kadar eski olan girişim ve girişimcilik kavramları, iktisat literatüründe dört üretim faktöründen biri olan “teşebbüs” veya “mütesebbis” ile karşılık bulmaktadır. Girişim; bir işi, olayı gerçekleştirmek için harekete geçme, başlama anlamına gelirken girişimci ise bu işi, olayı yerine getiren kişi olarak tanımlanabilir (Tekin, 2019). Bu açıdan baktığımızda girişimci bulunduğu pazardaki arz ve talebi yönlendirirken girişimcilik faaliyeti ise kaynakları tasarruflu ve verimli bir şekilde kullanma faaliyeti olarak düşünülebilir.

Girişimcilik kavramı ilk kez 18. yüzyılda İrlandalı ekonomist Cantillon tarafından iktisat literatürüne kazandırılmıştır. Üretim unsurlarının en önemli yapı taşlarından olan kaynaklar, sermaye ve emek iyi düşünülmüş bir girişimcilik ruhu ile yoğunlaşmazsa yapılan iş veya verilen hizmet uzun vadede değer yaratmayacaktır.

Fransız iktisatçı Say ile de bu kavram bugünkü anlamına kavuşmuştur. Say’ce göre girişimci; elde edeceği kâr için çeşitli riskleri göze alarak üretim faktörlerinin bir araya getirilmesiyle değerli olduğu düşünülen bir malın üretilmesini sağlayan kişidir (Binks & Vale, 1990). Bu alanda yeterli yetkinliğe sahip olan Schumpeter ise girişimciyi kullanıcının daha önceden tanımadığı değerleri yenilikçi anlayış ve üstün kalite ile sunan, henüz hiç kimse tarafından farkedilmemiş pazarları keşfeden kişi olarak tanımlamaktadır (Harvey vd., 2010).

Girişimcilik yazınına önemli katkıları olan Hisrich ve Peters’a (2001) göre girişimci; üretim için gerekli olan emek, sermaye, hammadde ve diğer kaynakları ekonomik, sosyal değerler ve faaliyetler geliştirmek üzere bir araya toplayan kişi olarak tanımlamaktadır. Casson (1995) ve Foss ve Klein’e (2002) göre ise girişimcilik; risk alma, fırsatları görebilme, yeni bir şey ortaya koyma ve onu uygulayabilme gibi ve adımların bütünü olarak değerlendirilmektedir. Tüm bu tanımlardan yola çıkarak girişimci; bireye ve topluma fayda sağlayacak, katkıda bulunabilecek değişimler yapabilmek adına, ekonomik fırsatları yeni değerlere dönüştüren kişi olarak tanımlanabilir. Girişimcilik sadece bir insanla, bir kurumla, bir sektörle ya da bir ülkeyle sınırlı değildir. Girişimci davranış tüm toplumlarda ve her türlü ekonomik koşulda uygulanabilir. Bu kavram genellikle bir kişi ve kişilerle ilgili olarak kullanılsa da yapılan iş ve büyümeye yönelik yapılan tüm çabalar ile de bütün bir işletmenin girişimci olarak değerlendirilmesi mümkündür (Schaper, 2010).

Schaper’ce (2002) göre girişimci, üç farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bunlardan birincisi; *geleneksel girişimcilik*. Bu kavram genellikle küçük

işletmelerin yönetim anlayışı ile ilişkilendirilmektedir. Geleneksel girişimci zamanla büyümesi muhtemel kendi küçük ölçekli işletmesini kuran kişi olarak kabul edilmektedir. Aynı girişimciler var olan büyük ölçekli bir işletmede de faaliyet gösterebilirler. Bu tür girişimciler buldukları işletmede yeni ürün/hizmet oluşumuna, yeni iş kollarının oluşturulmasına ve işletme içi değişimin sağlanmasına yardımcı olur. Bu girişimciler *kurumsal girişimci veya örgüt içi girişimci* olarak tanımlanır (Pinchot, 1985). Son olarak toplumsal sorunların çözülmesine yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunan, kâr amacı gütmeyen *sosyal girişimciler* bulunmaktadır.

Schaper'e (2002) göre genel olarak üç farklı girişimci tanımı bulunmakla birlikte bunların dışında yeni bir girişimci türü olan *eko-girişimcilik* kavramından bahsetmektedir. Schaper'a göre eko girişimcilik; bir örgütün hedeflerini gerçekleştirirken aynı zamanda yapmış olduğu faaliyetlerle topluma fayda oluşturacak, insanlar ve çevre üzerindeki negative etkileri azaltacak çalışmaların tümünü kapsamaktadır. Eko girişimcilik, yeşil yönetim faaliyetleri kapsamında ortaya çıkan girişimciler için henüz çok yeni ve anlaşılmayan bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Günümüzde girişimcilik kavramının ilk tanımı 18.yy'da yapılmış olmakla birlikte tarih içerisinde geliştirilerek ve çeşitli alanlara ayrılarak her geçen gün yeniden üzerine fikir üretilerek ele alınan bir kavramdır (Bull & Willard, 1993). Girişimcilik, disiplinler arası bir kavram olması nedeniyle her disipline göre farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Bu sebeple pek çok girişimcilik tanımı karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber her disiplin tarafından kabul edilen, girişimcileri ortak bir paydada buluşturan tanımlar da bulunmaktadır. Girişimcilik kavramı düşünme ve problem çözme, yönetici becerilerine sahip olma, strateji geliştirme ve idare edebilme vb. özellikleri ile yönetim biliminin; yatırım fırsatları yakalayabilme, pazar dinamiğini yönlendirme, katma değerli hizmet üretebilme vb. özellikleri ile ekonomi biliminin; kişilik ve benliği oluşturma yönünde kazandırdığı tüm özellikler açısından ise sosyoloji biliminin ilgi alanına girmektedir (ESİAD, 1996).

Çok yönlü olan girişimcilik kavramının farklı alanlarda farklı boyutlar kazanması, ekonomik gelişme için itici bir güç oluşturması bu alana yönelik ilgiyi ve araştırmaları arttırmıştır. Girişimcilik iktisat yazınında olduğu kadar, sosyal bilim ve işletme disiplininde de büyük ilgi görmüştür. Özellikle yakın dönemde yapılan çalışmalar incelendiğinde girişimcilik teorisine önemli katkıların işletme alanından geldiği de görülmektedir (Shane, 2002; Casson, 1995; TÜSİAD, 2002). 1980 sonrasında girişimciliğin sosyal ve kültürel bir faaliyet olması, toplumsal yapıyı şekillendiren ona yeni boyut kazandıran bir etken olması girişimciliğe sosyolojik açıdan bakılmasını gerekli kılmıştır.

Sosyolojik açıdan girişimcilik; iktisadi süreçlerdeki rolünün yanı sıra aynı zamanda toplumsal ve kültürel süreçlerdeki değişimin, yeniliğin bir başlatıcısı olarak görülmektedir (Aytaç & İlhan, 2007).

Literatüre bakıldığında girişimcilik ve çevre ile ilgili konular 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başından itibaren birlikte incelenmeye başlanmıştır. Steven Bennett 1990’ların başında ortaya çıkan eko-girişimcilik kavramını yayın dizininde ilk kez iş fırsatları olarak anlattığı eko girişimcilik ile ilgili eserlerinden birini yayınlamasıyla yerini almıştır. 1990’lı yılların sonuna doğru bu alanda yapılan araştırma sayısı giderek artmış olup eko-girişimcilik bir çok araştırmacının ilgi duyduğu alan haline gelmiştir (Kyrö, 2001; Larson, 2000; Wiklund, 1999).

Eko-girişimcilik kavramı “ekolojik” ve “girişimcilik” kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan çevreye duyarlı, çevresel faktörleri önemseyen girişimcilik türü olarak tanımlanmaktadır (Schaltegger & Burritt, 2005). Bu kavram ile ilgili literatürde birden fazla tanım bulunmaktadır. Isaak’a (1997) göre eko-girişimci ve eko-girişimcilik, bulunduğu ekonomik sektörü çevreye duyarlı bir sistem haline dönüştüren, sosyal sorumluluk üstlenen kişi şeklinde ifade edilmiştir. Ekogirişimcilik ise sürdürülebilirliği ilke haline getiren bir işletme davranışı olarak nitelendirilebilir (Aydın & Çakar, 2014). Anderson ve Leal (1997) eko-girişimciliği, -vahşi yaşam alanını geliştirmek, tehlike altında olan türleri korumak, çevresel kalite geliştirmek ve doğayı korumak için iş araçlarını kullanan girişimcilik- olarak tanımlamaktadır. Schuyler’e (1998) göre ise eko-girişimcilik -iş çabalarını sadece karlılık güdüsüyle değil bunun yanında çevresel endişeleri de dikkate alan girişimciler tarafından oluşturulan bir kavram- olarak tanımlanmaktadır.

Girişimcilik konuları ile ilgilenen araştırmacılar tarafından çevre ve girişimcilik konuları yorumlanırken bugüne kadar bir çok farklı terim kullanılmıştır. Bunlar arasında en kabul görmüş terimler Berle’nin (1993) çalışmasında bahsettiği yeşil girişimcilik, Schaper’in (2002) eko-girişimcilik ve Keogh ve Polonski’nin (1998) çevresel girişimcilik kavramlarıdır. Schaper’e göre bu kavramlar temelde aynı düşüncüyü paylaştığı için birbirinin yerine kullanılabileceğini savunmaktadır (Pachaly, 2012).

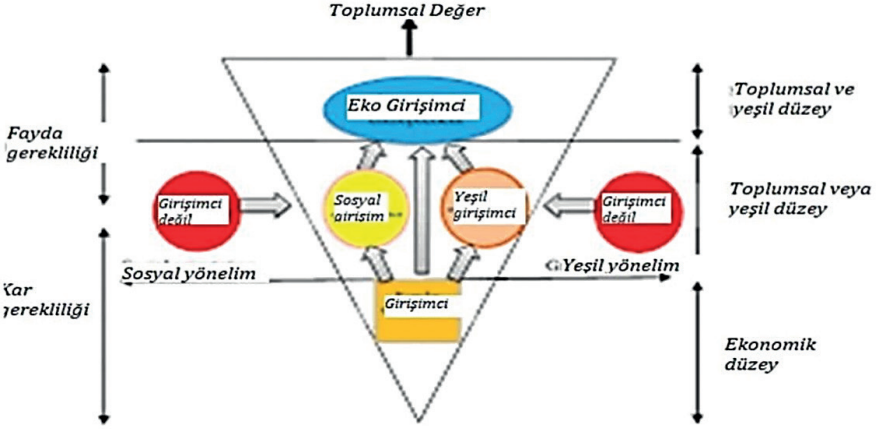
Çevreye duyarlı, çevreci girişimcilik olarak da adlandırılan bu yeni girişimcilik türü toplumsal, ekonomik ve çevre şartlarını düzeltmek adına sektör ayrımı gözetmeksizin kurulan yeni ve yenilikçi işler olarak tanımlanmaktadır (Kapusuz & Çavuş, 2017). Eko-girişimcilik ise doğrudan çevre ile ilişkili iş alanlarında yapılan faaliyetler için kullanılan bir kavramdır (EKOIQ, 2015). Literatür incelendiğinde eko-girişimcilik kavramı için ortak bir tanımın bulunmadığı dikkat çekmektedir. Fakat temelde hepsinde

girişimciler kendi iş hedeflerinde yeşil değerleri önemli bir unsur olarak görmektedirler.

Araştırmacıların yeşil (eko) girişimcilik üzerine yapmış oldukları tanımlardan bazıları şu şekildedir. Allen ve Malin'e (2008) göre yeşil girişimcilik, ürün veya hizmet pazarında rekabet edebilmek adına yapılan işlerde çevre unsurunu bu olayın bir bölümü olarak kabul etmek şeklinde tanımlar. Volery (2002) ise yeşil girişimcileri "çevre-bilinçli girişimci" olarak ifade etmektedir. Özçalık ve Tezsürücü'ye (2012) göre yeşil lojistik çevreye ait unsurları, inovasyonun ve yaratıcılığın unsuru olarak gören çevreye duyarlı enerji kaynakları ile tüm canlılar adına daha temiz içerikli işler üretme olarak tanımlamaktadır. Kaur'a (2014) göre yeşil yenilik veya eko yenilik çevre üzerindeki tahribatı azaltıp en aza indirmek ve yok etme adına yeni veya yenilenmiş süreçler, uygulamalar, sistemler, ürünler şeklinde tanımlanmaktadır.

Yeşil girişimcilik kavramı ilk defa Gustav Berle'nin 1993 yılında çıkarmış olduğu kitapla kavramsallaşmıştır. Berle yeşil girişimciliği, *"Arzu edilen dünyanın yaratılması ve korunması için alınan sorumluluk"* olarak tanımlarken, yeşil girişimci *"çevreye ait sorunlara odaklanırken, başarılı bir şekilde geçimini sağlamayı ama edinen birey"* olarak tanımlamıştır (Hall, 2013). Anderson'a (2000) göre yeşil girişimcilik, çevre ve çevresel şartların korunup yükseltilmesini temel alan tüm ekonomik ve/veya girişimcilik faaliyetleri olarak tanımlanmıştır. Isaak (2005) ise yeşil girişimci/liği hem çevreci hem de ekonomik amaçlı yapmış olduğu faaliyetlerini yürütürken temelde ekolojik sorunları da çözmeyi hedefleyen yeni ticari ve organizasyonel yapı olarak açıklamıştır. Esty ve Winston'a (2006) göre yeşil girişimcilik, çevreyi ve doğayı bir iş uygulaması ve stratejisinin odağına yerleştiren her türlü ticari faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Dean ve McMullen (2007) çalışmasında, ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirliğin ancak çevresel sorunlar ve bozulmanın azaldığı bir gelecek senaryosunda devamlı kılınabileceğini savunmuş ve bunun da yeşil girişimcilik sayesinde kurgulanabileceğini belirtmiştir. Son olarak OECD (2011) tarafından yapılan yeşil girişimcilik tanımına göre; kirliliği, israfi ve çevresel riski en aza indirmeyi amaçlayan temiz teknoloji, hizmet ve ürünleri kapsamaktadır.

Şekil 1. Geleneksel Girişimcilikten Eko Girişimciliğe Geçiş

Kaynak: Gökdayı, 2021, ss.44.

2.2. Yeşil Girişimcilik ve Geleneksel Girişimciliğin Benzer ve Farklı Yönleri

Geleneksel ve yeşil girişimcilik kavramlarına ait tanımlar incelendiğinde, geleneksel girişimcilik ve yeşil girişimciliğin benzer yanları olduğu kadar ayrıştığı yönleri de bulunmaktadır. Bu benzerlik ve farklılıklara odaklanan Schaper'e (2016) göre, yeşil girişimcilik, geleneksel girişimciliğin kar amacı gütmeye, risk alma ve yenilikçilik gibi pek çok temel özelliğini odağında tutar.

Yeşil girişimciyi geleneksel girişimciden ayıran en temel fark; yeşil girişimci yapmış olduğu iş ve işlemlerde ekonomik açıdan karlı, çevreye ve çevresel faktörlere karşı duyarlı bir model ortaya çıkarmak ister. İş ve faaliyetlerinin özünde çevreyi koruma fikri yatar. Yeşil girişimciler, bir yandan toplumun ihtiyaçlarına cevap ararken diğer taraftan yaşanabilir bir dünya için mal ve hizmet sunar. Bunun yanı sıra her girişimcilikte olduğu gibi yeşil girişimcilik de yenilik ortaya çıkarma, ürün ve hizmet geliştirme ve sektör başarısı gibi konularla ilgilidir (Keskin, 2016).

Temelde yeşil girişimciliği geleneksel girişimcilikten ayıran üç ana husustan bahsedilebilir. Birincisi Abell'e (1980) göre işlevdir. Yeşil girişimci kar elde etmenin yanı sıra topluma fayda sağlamayı da ön planda tutar. İkincisi teknolojidir. Yeşil girişimciler kullandıkları üretim yöntemlerinde çevreye en az zarar veren modeli seçerler. Üçüncüsü ise müşteri gruplarıdır. Ürün ve hizmetlerin ortaya çıkarılmasında önemli rol oynayan müşteriler kendi etik değerlerini izleyen hedef kitledir. Yeşil girişimciler yapmış oldukları

faaliyetlerde ve büyümek için almış olduğu kararlarda çevre dostudur. Yeşil girişimcilerin işletme ilkelerinde, politikalarında ve yaptıkları uygulamalarda hedef kitlesinin, personellerinin, içinde bulunduğu topluluğun ve çevrenin yaşam standartlarını yükseltme hedefi ilk sırada yer almaktadır (Satı & Yılmaz, 2008). Başka bir ifade ile yeşil girişimciler çevre etkilerine odaklanan kişilerdir. Yeşil girişimciler bireysel, toplumsal ve ekonomik unsurları dikkate alarak ürün ve hizmet üretimi için yenilikçi çözümler geliştiren kişilerdir. Girişimcilerin yaratıcı olma, risk alabilme, kendine güven, akılcılık, rekabetçilik, bağımsızlık, yenilikçilik gibi ortak özellikleri bulunmaktadır. Yeşil girişimcilerde bu özelliklere ek olarak iki önemli güç bulunmaktadır. Bunlar çevresel değerlere karşı tutku, inanç ve pazardaki boşluğun bulunarak buna çevreci çözümler bulunabilmesidir. Bu durum kişilerin çevre sorunları hakkında bir farkındalığının olmasını, ilgili alanlarda bilgi sahibi olmasını gerektirir. (TTGV, 2012). Yeşil girişimciler çevreci olma yolunda yeşil tasarım, yeşil süreç ve sürdürülebilirliğe bağlı kalarak bulunduğu sektörü geliştirip değiştirmek isteyen kişilerdir (Kaur, 2014). Yeşil girişimci iş ve faaliyet süreçleri çevreyi koruma, iyileştirme hedeflerini koyan tüm girişimci hareketleri ifade eder. Bu yönüyle de geleneksel girişimciden ayrılır. Yeşil girişimcilik temelde sosyal bir sorumluluğu yerine getirme ve çevre ile ilgili sorunların çözümüne yönelik katkı ve düzenleme sağlamak üzerine ortaya çıkmıştır. Yeşil girişimciler dünyayı değiştirmek, sosyal çevre ve yaşam alanlarının kalitesini artırmak, ekonomik bir gelir elde etmek ve girişimlerini büyütme isteklerine göre sınıflara ayrılabilir (Bell & Stellingwerf, 2012).

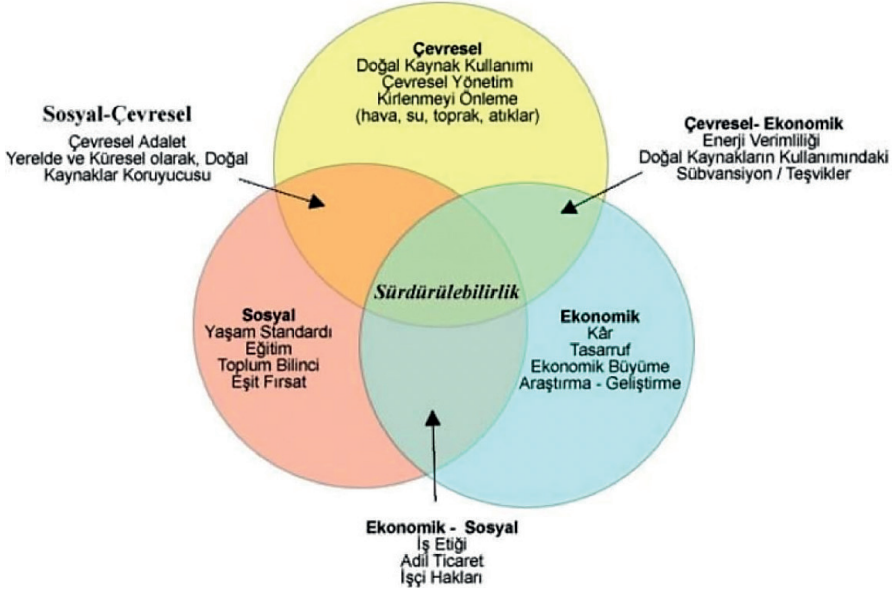
Yeşil girişimciler diğer birçok girişimci gibi içinde bulunduğu pazardaki fırsatları gören, o fırsatlardan bir değer yaratan ve bunları yaparken sürdürülebilirliği sağlayan kişilerdir. Yeşil girişimci bunları gerçekleştirirken kar elde etme düşüncesi ile hareket etmeyip toplumsal ve sosyal sorunlara çözüm geliştirmek düşüncesi ile hareket eden bir sosyal girişimci olarak kabul edilir. Fakat bu durum yeşil girişimcilerde yaptıkları faaliyet sonucunda herhangi bir ekonomik gelir elde etmediği anlamına gelmemelidir. Aksine hem sosyal sorunlara çözüm bulup topluma ve çevreye faydalı işler üretilmesi hem de bu durumdan bir kazanç elde edilmesi onlar için en önemli motivasyon unsurlarından biridir (OECD, 2013).

2.3. Çevresel Sürdürülebilirlik Nedir?

Sürdürülebilirlik, bir sistemin ya da faaliyetin gelecekte de devam edebilmesini sağlamak amacını taşır. Bu kavram genellikle çevre, ekonomi ve toplum arasındaki dengeyi koruyan bir yaklaşım olarak tanımlanır. Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasını, çevresel etkilerin azaltılmasını ve insanların ihtiyaçlarını karşılamak için

sosyal adaleti sağlamayı hedefler. Sürdürülebilirlik kavramının uygulanması için, çevre, ekonomi ve toplum arasındaki ilişkilerin dengeli bir şekilde yürütülmesi gerekir. Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların ekosistem içindeki varoluşunun korunmasıyla uyumlu bir şekilde yönetilmesini ifade ederken; sosyal bilimlerde sürdürülebilirlik, sadece ekonomik büyüme ile sınırlı olmayan refah düşüncelerine, adalet endişelerine, hükümetlerin çevre ve doğal kaynaklara yönelik tehditlere müdahale etme ihtiyacına ve tutarlı bir sosyal sistem korunmasına odaklanır (Eppel, 1999).

Şekil 2. Sürdürülebilirliğin Bileşenleri

Kaynak: Güner, (2020: 5).

Sürdürülebilirlik ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları içerebilir. Ekonomik boyutu, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir şekilde yürütülmesini, sosyal boyutu ise insanların ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal adaleti sağlamayı hedefler. Çevresel boyutu ise insanların ihtiyaçlarını karşılamak için doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasını ve çevresel etkilerin azaltılmasını hedefler. O halde çevresel sürdürülebilirliği doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması şeklinde ifade etmek mümkündür (Kaypak, 2011; Küçük & Güneş, 2013; Menteşe, 2017). Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların etkili bir şekilde kullanılması, çevresel etkilerin minimize edilmesi ve ekosistemlerin korunmasıyla birlikte insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve gelecek kuşakların

da aynı ihtiyaçları karşılayabilmesini sağlamak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Bu yaklaşım, doğal kaynakların tükenmesini önlemek, biyolojik çeşitliliği korumak, çevre kirliliğini azaltmak, iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve ekosistemlerin sağlıklı bir şekilde işleyişini sürdürmek gibi hedefleri içerir. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakları yeniden kullanma, geri dönüşüm, enerji verimliliği, su yönetimi, atık yönetimi, çevre dostu ürünlerin tasarımı gibi stratejileri içerir. Aynı zamanda, çevresel bilinç ve farkındalığın artırılması, çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanması, toplumun katılımı ve işbirliği gibi unsurlar da çevresel sürdürülebilirliğin temel bileşenleridir.

Çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik kalkınmanın uzun vadeli bir perspektifle gerçekleştirilmesini hedefler. Bu yaklaşım, insanların yaşam kalitesini yükseltirken doğal kaynakları korumayı ve gelecek nesillere aktarılabilir bir çevre bırakmayı amaçlar. Böylece, çevresel sürdürülebilirlik, hem ekonomik refahı sağlamak hem de çevresel dengeyi korumak için önemli bir stratejidir.

Çevresel sürdürülebilirlik kavramının gelişimi, endüstrileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan çevre ile ilgili sorunlar ve bu kaynakların kısıtlı olduğunun farkına varılmasıyla şekillenmiştir. Sanayinin gelişmesi, nüfusun artışı ve şehirleşme gibi faktörler, doğal kaynakların aşırı kullanımına, çevre kirliliğine, habitat tahribatına ve iklimsel değişiklik gibi ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu sorunların artmasıyla birlikte, çevreye duyarlılık ve çevresel sürdürülebilirlik konuları önem kazanmıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda çevresel sorunlar ve doğal kaynakların korunması üzerine bilinçlenme başlamıştır. Bu dönemde çevre hareketleri, doğal çevrenin korunması, çevre kirliliğinin azaltılması ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması gibi konulara odaklanmıştır. Aynı dönemde Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar da çevresel sorunlara çözüm bulmak amacıyla çalışmalarına başlamıştır.

1980-1990'lı yıllarda çevresel sürdürülebilirlik kavramının gelişiminde önemli bir dönem olmuştur. 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yayınladığı "Our Common Future" (Bizim Ortak Geleceğimiz) raporu, çevresel sürdürülebilirlik kavramını uluslararası arenaya taşımıştır. Bu rapor, çevresel korumanın ekonomik kalkınma ile uyumlu olması gerektiğini vurgulamış ve "sürdürülebilir kalkınma" terimini tanımlamıştır. Bu dönemde, çevresel sürdürülebilirlik kavramı ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları içeren bir yaklaşım olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, ekosistemlerin

korunması, çevre kirliliğinin azaltılması, iklim değişikliğiyle mücadele gibi hedefleri içeren bir bütüncül yaklaşımı ifade etmektedir.

2000’li yılların başından itibaren çevresel sürdürülebilirlik, uluslararası düzeyde daha da önem kazanmıştır. 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, çevresel sürdürülebilirlik konusunu da içeren 17 hedefi kapsamaktadır. Bu hedefler, dünya genelinde çevresel sorunları çözmek ve sürdürülebilir bir gelecek için eylemleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, çevresel sürdürülebilirlik kavramı, çevresel sorunların farkına varılması ve doğal kaynakların sınırlı olduğunun anlaşılmasıyla gelişmiştir. Uluslararası kuruluşlar ve çevre hareketlerinin çalışmalarıyla güçlenen bu kavram, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları içeren bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir.

2.4. Yeşil Girişimcilik ve Yeşil Büyüme

Ekonomik büyüme de “yeşil” kavramı 1970’li yıllardan beri çeşitli platformlarda dile getirilmektedir. İlk başlarda ekonomi de yeşil kavramı siyasi odakların ekonomik faydalarından bağımsız olarak ekosistemin yeşil ve mavi altyapılarına olan sorumluluklarının bir ifade olarak kullanılmaktaydı (UNEP, 2011). Son yıllarda küresel iklim krizinin etkilerinin artması, yenilenemez enerji kaynaklarının artan talep karşısında yetersiz kalması ve çevreye verdiği zararın boyutlarının büyümesi gibi pek çok nedenle birlikte ekonomide yeşil büyüme daha da önem kazanmıştır (Lorek & Spangenberg, 2014). Yeşil ekonomi kapsamında belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için olası her aktörün belirlenen politikaları benimsemesi ve uygulaması gerekmektedir. Yeşil girişimciler de yeşil ekonomi uygulamalarının en önemli aktörleri arasında yer almaktadır. Yeşil girişimcilik, yeşil ekonomi bağlamında değerlendirildiğinde büyük bir itici güç olduğu görülmektedir (Turna & Baycan, 2022). Yeşil girişimciliğin yeşil büyüme açısından en önemli etkisi, yaratılan ve geliştirilen iş modellerinin ve uygulamalarının negatif dışsallık yaratan çevresel etkilerini minimize etmeyi hedeflemesidir. Bu hedefi gerçekleştirirken yenilikçi yaklaşımlar ve doğa dostu teknolojiler geliştirmek de önemli bir hedeftir. Yenilenebilir enerjinin ön plana çıktığı, enerji verimliliği odaklı, geri dönüşüm ve atık yönetimi sistemlerinin düşünüldüğü yenilikçi yaklaşımlar yeşil büyümeye katkı sağlayan yeşil girişimcinin öncelikli hedefleri arasındadır. Yeşil girişimcilerin gerçekleştirdiği girişimcilik faaliyetlerinde çevre sorunlarına dikkat çeken ve çevresel sürdürülebilirliğe odaklanan yaklaşımlarla toplumsal farkındalık ve kolektif bilinç yaratmak en önemli hedeflerinin başında gelmektedir. Bu hedeflerle birlikte yeşil büyümeyi desteklemelerinin yanı sıra, yeşil girişimcilik faaliyetleri ile

kurumsal imajlarına da pozitif katkılar sağlayacaklardır. Küresel kalkınma ve büyüme politikalarında çevresel sürdürülebilirliğin ve yeşil ekonomi politikalarının önemli bir hedef haline gelmesiyle birlikte, yeşil girişimciliği öncelikli hedefleri arasına alan girişimciler pek çok rekabet avantajına da sahip olacaktır. Bu nedenlerle, yeşil girişimciliğin yeşil ekonomi açısından önemi büyüktür. Yeşil girişimciler, çevresel sorunlara çözüm odaklı iş modelleri ve çözümler geliştirerek çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunurlar ve aynı zamanda ekonomik başarı elde etme amacıyla hareket ederler.

Geçtiğimiz yıllarda yaşanan ve tüm dünyayı etkisi altına alan pandeminin de etkisiyle ekolojik dengeye duyarlı ürün ve hizmetlere ilgi oldukça artmıştır. Bununla beraber ilerleyen zamanlarda sürdürülebilirlik odaklı fikir ve projelerin de büyük önem arz edeceği söylenebilir. Ayrıca son yıllarda adını sıklıkla duyduğumuz kitle fonlama platformları da sosyal sorumluluk bilinci ile kurulan yeşil girişimcilere teşvik ve yatırım desteği sağlamaktadır (Karamustafa & Arsan, 2022). Çevreye ve çevresel konulara değer vermek, korumak, gelecek nesillere yaşanılabilir bir dünya bırakmak hem bireylerin hem de işletmelerin en temel sorumlulukları arasında yer alır. Bu anlamda bilinçli bir birey olarak gelecek kuşaklara karşı kendini sorumlu hisseden, onların çevre üzerindeki haklarını korumayı kendine amaç edinen ve bu şekilde büyümeyi ve gelişmeyi hedefleyen yeşil girişimcilik anlayışının başarısı çevre ile ilgili değerlerin benimsenmesi ile mümkün olacaktır.

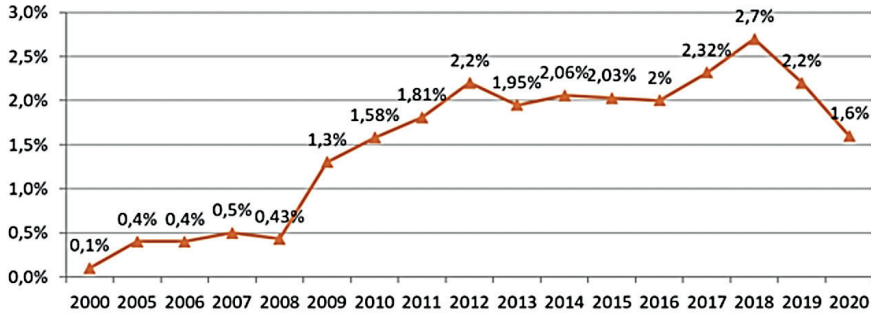
Bireylerin ve işletmelerin çevreye verdiği zararı en aza indirmek, çevrede oluşabilecek sorunlarına çözüm bulmak ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunmak için yenilenmiş süreçler, teknolojiler, sistemler kullanarak yeni ürün ve hizmet tasarımı çevre odaklı bir şekilde ortaya çıkarmak yeşil girişimciliğin amaçları arasında bulunur (Allen & Malin, 2008). Yeşil girişimciler uzun vadede değer yaratan sürdürülebilirlik temelli çalışmaları ile çevreyi koruyup gözeten işler yapan firmalar kurmak gibi çözümler ortaya çıkarmayı kendisine amaç edinmiştir. Yeşil girişimciliğin bir diğer önemi ise bireylerin ve işletmelerin kaynakları gereksiz yere kontrolsüz ve bilinçsiz kullanması, israf etmesi, gelecekte oluşabilecek kaynak sıkıntısına önceden müdahale ederek, çevresel tehditleri öngörüp alternatif çözümler üretme potansiyelidir (Karamustafa & Arsan, 2022). Öte yandan yeşil girişimcilik topluma sosyal sorumluluk bilincini aşlamaktadır. Yeşil girişimcilerin amaçlarından biri olan toplumsal sosyal bilinç ile bireylerin doğal alana yönelmeleri ve çevreye daha az zarar vermeleri beklenir.

Türkiye’de yeşil ekonomi ve yeşil girişimcilik bağlamında değerlendirebileceğimiz istatistikler mevcuttur. Özellikle yeşil girişimciliğin tarım ve hayvancılık alanında başarılı örnekleri oldukça fazladır. Bu kapsamda

Türkiye'nin organik tarım ve iyi tarım uygulamalarına ait veriler Tablo 1 ve Tablo 2'de değerlendirilmiştir.

Tablo 1'de organik tarım alanlarının toplam tarım alanları içerisindeki oranı gösterilmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2022 yılı verilerine göre, 2020 yılı itibarıyla bu oran %1,6 iken dünya genelinde bu değer % 1,6, AB ülkelerinde %9,2 olarak gerçekleşmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022a).

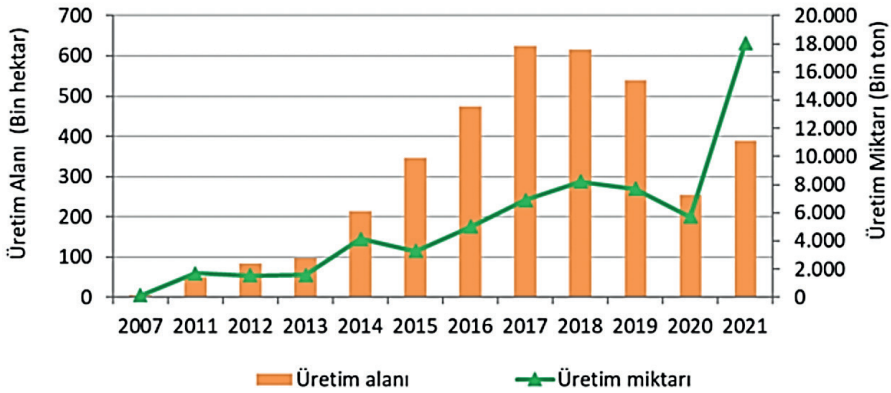
Tablo 1. Organik Tarım Alanlarının Toplam Tarım Alanları İçerisindeki Oranı (%)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı (2022a).

Diğer önemli gösterge Tablo 2'de yer alan iyi tarım uygulamaları üretim alanı ve miktarına yönelik değerlerdir. İyi tarım uygulamaları, çevreye, insan sağlığına ve hayvanlara zarar vermeden tarımsal üretimin gerçekleştirildiği bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, doğal kaynakların korunmasını, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik sağlanmasını ve gıda güvenliğini temel amaç olarak benimser. Tablo 2'de yer alan veriler incelendiğinde, 2007 yılında iyi tarım uygulamaları üretim miktarı 651 üretici ile 5.360 hektar alanda 56 bin ton iken; 2020 yılında 14.051 üretici ile 254.754 hektar alanda 5,7 milyon tona ulaşmıştır. 2021 yılında ise 10.265 üretici ile 389.484 hektar alanda 18 milyon tona yükselmiştir. Türkiye'de toplam tarımsal alan içerisinde iyi tarım uygulamaları yapılan alan ise 2020 yılı itibarıyla %1,6 oranında bir paya sahiptir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022b).

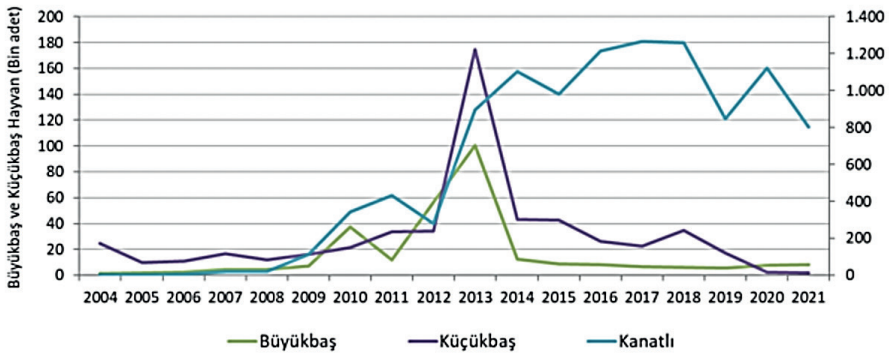
Tablo 2. Yıllar İtibariyle İyi Tarım Uygulamaları Üretim Alanı ve Miktarı

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, (2022b).

Tablo 3'te ise organik hayvancılık verileri gösterilmektedir. Son yıllara bakıldığında organik hayvansal üretimin düştüğü görülmektedir.

Tablo 3. Organik Hayvancılık Verileri

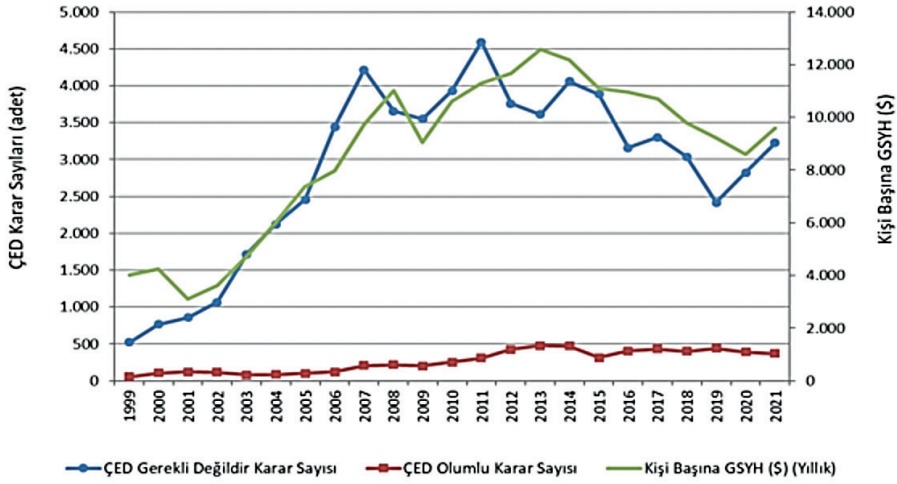

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı (2022a).

Tablo 4'te Türkiye'de 1999-2021 yılları arasında Çevresel Etki Değerlendirmesine (ÇED) ait istatistiksel bilgiler yer almaktadır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), planlanan projelerin çevresel etkilerini değerlendiren bir süreci ifade eder. Bu süreç, projelerin çevreye potansiyel olarak olumlu veya olumsuz etkilerini belirlemeyi amaçlar. Ayrıca, olumsuz etkileri önlemek veya en aza indirmek için alınacak tedbirleri, uygun yer seçimini ve teknoloji seçeneklerini değerlendirir. ÇED süreci aynı zamanda projelerin uygulanması sırasında çevresel etkilerin izlenmesini ve kontrol edilmesini içerir.

Türkiye’de 1993 yılında ÇED yönetmeliğinin yayınlanmasından itibaren 2021 yılı sonuna kadar alınan ÇED olumlu kararı 6.489 adettir. Alınan kararların sektörel dağılımlarına bakıldığında; petrol ve madencilik yatırımları ilk sırada gelirken, bunu enerji yatırımları, atık-kimya sektörü ve tarım-gıda sektörü yatırımları takip etmektedir. 1993 ile 2021 yılı arasında alınan toplam 69.158 adet ÇED gerekli değildir kararlarının sektörlere göre dağılımına bakıldığında, ilk sırada petrol ve madencilik yatırımları gelmektedir. Bunu tarım-gıda, ile sanayi yatırımları izlemektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022c).

Tablo 4. Türkiye’de 1999-2021 Döneminde Alınan ÇED Gerekli Değildir Ve ÇED Olumlu Karar Sayıları ile Kişi Başına GSYH

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı (2022c).

3. Türkiye ve Dünya’da Yeşil Ekonomi ve Yeşil Girişimcilik Örnekleri

Toplumun ve işletmelerin yeşil girişimciliğe teşvik edilebilmesi için öncelikle ilgili ülkenin girişimcilik ekosisteminin tanımlanması, o ülke için öncelikli olarak değerlendirilecek yeşil girişimcilik kapsamına giren sektör ve bu sektörlerin dallarının tanımlanması oldukça önemlidir. Tanımlanan bu sektörlerde girişimcileri destekleyen kamu ve özel sektör destekli teşvikler Türkiye’de bu alanda yapılacak olan diğer girişimleri de arttıracaktır. Gün geçtikçe önemi daha fazla anlaşılan yeşil girişimcilere verilen destekler daha şimdiden azımsanamayacak miktarlara ulaşmış bulunmaktadır. Örneğin, melek yatırımcılar, Horizon 2020, kuluçka merkezleri, TUBİTAK, teknoloji

geliştirme alanları gibi birçok özel ve kamu kuruluşları yeşil girişimlere destek sağlamayı amaçlamıştır. Bu desteklerle Türkiye’de topraksız tarım, çevreye duyarlı ve enerji tasarrufu sağlayan iklimlendirme tesislerine kadar daha bir çok başarılı yeşil girişimcilik örneği bulunmaktadır. Türkiye’de girişimcilik adına önem taşıyan bir diğer örnek ise, Garanti BBVA Partners girişim hızlandırma programıdır. Garanti BBVA, Türkiye’de pek çok desteğe ihtiyaç duyan yeşil girişimciye kaynak sağlamaktadır (Karamustafa & Arsan, 2022). Aynı zamanda küçük ve orta ölçekli firmaların ekonomik alandaki yeterliliğini arttırmayı amaçlayan KOSGEB de son yıllarda yeşil girişimciliği destekleyen politikalar ortaya koymuş olup, yayınlamış oldukları “Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Taslak Planı” kapsamında yeşil girişimcilik projelerine öncelikli destek imkanı sağlanacağını belirtmiştir.

Türkiye’de yeşil girişimciliği desteklemek için uygulanan teşviklerin örneklerini artırmak mümkündür. Avrupa Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası’nın fonladığı Temiz Teknoloji Fonu kapsamında Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TURSEFF) finanse edilmektedir. TURSEFF Programı kapsamında yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerine yatırım yapacak girişimcilere destek verilmektedir. Diğer bir destek ise Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) tarafından, temiz ve sürdürülebilir üretim teknolojileri geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen girişimleri desteklemek üzere sağlanmaktadır (Kuşat, 2013).

Dünyada yeşil girişimciliği özendirmeye yönelik politika ve uygulamalar yeşil ekonomi kavramıyla birlikte artmıştır. Bu yönde önemli adımlardan biri; Temmuz 2008 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından “Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim - Sürdürülebilir Endüstri Politikası Eylem Planı’nı (SCP/SIP)” başlıklı eylem planı ile atılmıştır. Bu eylem planı, ürünlerin enerji verimliliği ve çevresel performansının artırılmasını teşvik etmeyi, eko-tasarım direktifinin kapsamını genişletmeyi, ürünlerin çevresel etiketlenmesini desteklemeyi, kamu kurumlarında yeşil satın alımı teşvik etmeyi, çevresel yenilikleri teşvik etmeyi, Eko-Yönetim ve Denetim Programı (EMAS) yönergelerini uygulamayı, teşvikler sağlamayı, perakendeciler ve tüketicilerle iletişimi artırmayı ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesini içeren bir dizi önlemi içermektedir. 2008 yılında Avrupa Komisyonu tarafından atılan diğer önemli adım, “Hammaddeler Girişimi ve Hammaddelere İlişkin Avrupa İnovasyon Ortaklığı (EIP)” başlıklı strateji planıdır. Bu plan ile hammaddelerin sürdürülebilir tedarikini, AB içindeki sürdürülebilir tedarikini ve kaynak verimliliğini hedeflemektedir. Ayrıca Avrupa İnovasyon Ortaklığı ile hammadde sektöründe inovasyonu teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Veral & Yiğitbaşıoğlu, 2018).

Tablo 5. Türkiye ve Dünya’da Yeşil Girişimcilik Örnekleri

Firma Adı	Bulunduğu Sektör	Yeşil Girişimcilik Örneği
Ottan	İç Mimari ve Endüstriyel Tasarım	Ottan döngüsel ekonomi yaklaşımıyla bitkisel atıklar ve kullanılmayacak durumdaki gıdaları dönüştürerek sürdürülebilir, uzun ömürlü, estetik, fonksiyonel malzemeler üreten bir sosyal girişimdir. Bu malzemeler hayatımızın her alanında kullanılacak ahşap, taş gibi doğal kaynaklara alternatif olarak üretilmiştir. Örneğin; kahve posaları, fındık fıstık kabukları, meyve ve yumurta kabukları vb. Dönüştürülen bu ürünler duvarda, zeminde, mobilyada, beyaz eşyada, otomobillerin iç aksamlarında vb. yerlerde kullanılmaktadır (Bkz. https://www.ottanstudio.com).
Tarlamvar	Tarım	Tarlamvar, doğal bir yaşam alanından uzak insanları yeşil ile buluşturan onlara ağaç yetiştirme ve gelişimini takip etme fırsatı sunan, hasat zamanında ağacın meyveleri ile kullanıcıyı buluşturan köylü ve doğa dostu bir girişimdir. Girişim Temmuz 2020 tarihinden beri aktif değildir.
Paksumatik	İçme Suyu	“Temiz su herkesin hakkı” sloganından yola çıkarak oluşturulmuş bir girişim fikridir. Yapay zekayı kullanarak sudaki bulunan tehlikeli maddeleri tespit ederek suyun yapısını analiz eden bir uygulamadır.
Bluedot	Elektrikli Şarj Ünitesi	Fosil yakıtların doğaya verdiği zararı önlemek için yakın gelecekte elektrikli araçların kullanımının daha da artması beklenmektedir. Bluedot elektrikli araç kullanıcıları en yakın şarj ünitesine yönlendiren, onların rezervasyon ve ödeme işlemlerinin yapılmasını sağlayan bir uygulamadır (Bkz. https://www.thebluedot.co/).
Sensgreen	Enerji Yönetimi	ODTÜ Teknokent’te 2018 yılında Fatih Aykut Yıldırım, Mehmet Yiğitcan Yeşilata, Ahmet Yiğit Kazanç ve Hasan Basri Tosun tarafından kurulan Sensgreen, ticarethanelerde enerji verimliliği konusunda yapay zeka ve gelişmiş sensör teknolojilerini kullanarak çözümler sunan bir girişimdir. Bu yenilikçi girişim, ticari binalarda enerji verimliliği sağlamak için yapay zeka ve gelişmiş sensörlerle entegre çalışan çözümler geliştirmekte ve bu sayede enerji tüketimini optimize etmeyi amaçlamaktadır. Sensgreen, ODTÜ Teknokent’te başladığı yolculuğuna Türkiye merkezli Ankara’da ve Birleşik Arap Emirlikleri merkezinde bulunan Abu Dabi ofisleri ile devam etmektedir. Yapay zeka ve kablosuz sensör teknolojilerini kullanarak, yaşam alanlarını daha konforlu ve enerji dostu hale getirme yöntemleri sunarak, enerji maliyetlerini azaltma ve çevresel sürdürülebilirliği artırma misyonunu benimsemektedir. (Bkz. https://sensgreen.com/).

Local Greens	Sürdürülebilir Tarım	Local Greens, 2020 yılında hayata geçirilen modern tarım üretimi ile şehir merkezlerinde sürdürülebilirliği sağlamaya çalışan bir girişim modelidir. Proje ile büyük şehirlerde bulunan nispeten küçük alanları üretim ile değerlendirerek bu alanlarda yetiştirdiği organik ürünleri doğrudan müşteriye ulaştırmak hedeflenmektedir.
Datça Murat Çiftliği	Sürdürülebilir Tarım	2012 yılından bu yana, yerli üretim ve bilinçli tüketim fikrini benimseyen butik üreticiler ve üyelerle işbirliği yapan Datça Murat Çiftliği, yerli üretim ve sağlıklı gıda zincirini oluşturan bir platform haline gelmiştir. Hedefleri, Anadolu'nun dört bir yanında doğal ve organik tarımla üretilen yerli ürünlerin bilinçli tüketicilere ulaşabilirliğini artırmak ve organik gıda sektöründe lider firmalardan biri olmaktır. "Yerli Üretim, Bilinçli Tüketim" mottosu ile faaliyetlerini sürdürmekte olan çiftlik, tüketicilere sağlıklı gıda tüketimini teşvik eden ürünler sunmaktadır. Bu ürünlerin kalitesi, çeşidi ve tazeliği üzerine odaklanırken, yerel butik üreticilere pazar alanı yaratır ve kadın üreticilere öncelik verir. Üretimden paketlemeye kadar olan süreçte hijyenik ve sürdürülebilir bir gıda sistemi sağlamayı amaçlarlar. (https://www.datcamuratciftligi.com/)
Toplio	Elektronik Atık	Bu mobil e-atık Pazar yeri ve tersine lojistik platformu, evlerinde veya iş yerlerinde elektronik atık üreten bireyleri lisanslı e-atık toplama, ayırma ve geri dönüşüm tesisleriyle buluşturarak her iki taraf için de oluşabilecek lojistik zorlukları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu platform aynı zamanda paydaşlarına kazanç sağlama, tasarruf fırsatları sunma ve bağış yapma imkanı sunar. (https://taplio.com/)
Pulsec	Elektronik Atık	Pulsec; atıl durumda bulunan kurumların elektronik atıklarını toplayarak bunları eğitim materyaline çeviren; çocuklar için daha farklı ve eğlenceli ders içeriği sunan sosyal bir girişimdir.
Phototherma Hybrid Solar Panel	Enerji Yönetimi	Güneşten hem ışık hem de ısınma konusunda verim elde etmeyi amaçlayan Phototherma Hybrid Solar Panel ile elektrik üretimi sağlar ve aynı zamanda kar yağışı olan dönemlerde kar giderimini hibrid güneş paneli yapabilen bir girişimcilik modülüdür.
Avus	Enerji Yönetimi	Sokak aydınlatmalarının en doğru zamanda açılıp kapanması fikrinden yola çıkan ve aydınlatma israfına çözümler sunan bir girişim fikridir.
OTTO	Su Tasarrufu	Araç temizliğine çevreci bir çözüm önerisi getiren Otto, su tasarrufunda yüzde 100 başarı sağlamayı amaçlayan araç temizlik teknolojileri üretmeyi amaçlamıştır. Bu sayede israf edilen ve boşa akıtılan sudan tasarruf edilmiş olacaktır.

H&M	Tekstil	H&M 2013 yılında modada geri dönüşüm adıyla başlattıkları “kıyafet toplama programı” sürdürülebilir bir moda geleceğini amaçlıyor. Kullanılmayacak duruma üretim gelen; yırtık, sökükle, tek eşli olmayan ve artık beğenilmeyecek durumda olan her türlü giyim eşyası H&M mağazasına iletildiğinde onların dönüşümü yapılarak ekosisteme katkıda bulunuyor. H&M her yıl Sustainability Disclosure raporu ile çevreye ne kadar katkı sağladığını şeffaf bir şekilde yayınlıyor.
Mango	Tekstil	Mango sürdürülebilirlik adı altında çevreye verecek zararı en aza indiren uygulamalarıyla yeni iş modelleri fikirlerini geliştiriyor. Kadın ve erkekler için tasarlanmış koleksiyonlarda organik ve geri dönüştürülmüş pamuk kullanarak ekolojiye katkı sağlıyor.
The Snack Haus	Gıda	Yüksek besin değerine sahip gıdaları, besin değerlerini eksiltmeden, görüntünü tadını, kokusunu bozmadan ve içeriğine herhangi bir katkı maddesi ilave etmeden 30 yıl saklanabilecek bir ömrüne sahip olmasını sağlıyor.

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Bugün, çevre ve çevresel sorunlara çözüm sunan birçok girişim örneği mevcuttur ve bu girişimlerin büyük bir bölümü, sosyal sorumluluğunun farkında olan yatırımcılardan destek görmektedir. Çevreye duyarlı, sürdürülebilir büyümeyi teşvik eden ve ülkenin geleceği ile ekosistemi göz önünde bulunduran bu tür faydalı girişim fikirleri sunan girişimcilerin desteklenmesi, daha yaşanabilir bir ekosistem için atılan önemli bir adımdır.

Sonuç

Çevresel sürdürülebilirlik, günümüzün en önemli sorunlarından biridir. Küresel ısınma, iklim değişikliği, hava kirliliği ve diğer çevresel sorunlar, insan sağlığını, ekosistemi ve ekonomik kalkınmayı tehdit etmektedir. Bu sorunların çözümü için, ekonomik faaliyetlerin çevresel etkilerini azaltmak gerekmektedir. Evrensel olarak düşünüldüğünde dünyanın neresinde olursak olalım sürdürülebilir bir tema üzerine kurgulanmamış ve yapılandırılmamış her işletme insana ve doğaya zarar verecektir. Bu da dünya üzerinde halihazırda var olan kaynakların ömrünü azaltmakta ve gelecek nesillere bırakmakla sorumlu olduğumuz mirası hızlı bir şekilde tüketmektedir. İnsanın doğa üzerindeki geri dönüşü olmayan tahribatı dikkate alındığında yeşil girişimcilerin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Doğaya verilen zarar kısa vadede insanların yaşam standartlarını düşürürken önlem alınmadığı takdirde uzun vadede insanın varlığını etkileyecek derecede büyük felakete

yol açabilir. Bu yüzden girişimciler işi sadece ekonomik olarak değil çevre ve sosyal ihtiyaçlar bazında değerlendirerek faaliyete dönüştürmelidirler.

Yeşil girişimcilik, çevresel sürdürülebilirliği odağına alan girişimcilik faaliyetleridir. Yeşil girişimciler, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler geliştirerek, çevresel sorunları azaltmaya ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamaya çalışmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik açısından yeşil girişimcilüğün önemi, Türkiye ve dünya genelindeki yeşil girişimcilik örnekleri incelendiğinde oldukça açık ve önemli bir konuyu ortaya koymaktadır. Yeşil girişimcilik, çevresel sorunlara karşı duyarlılığı ve çözüm odaklı yaklaşımıyla, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktadır. İklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi, çevre kirliliği gibi küresel sorunlar, yeşil girişimcilerin odaklandığı alanlardan sadece birkaçıdır. Türkiye’de yeşil girişimcilik, son yıllarda hızla büyümüş ve gelişmiştir. Özellikle yenilenebilir enerji, atık yönetimi, çevresel teknolojiler ve organik tarım gibi sektörlerde yeşil girişimler artmıştır. Bu girişimler, hem ekonomik büyümeye katkı sağlamakta hem de çevresel sorunların azaltılmasına yönelik yenilikçi çözümler sunmaktadır.

Dünya genelinde de yeşil girişimcilik, küresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma yolunda önemli bir role sahiptir. Birçok ülke, yeşil girişimciliği teşvik etmek için politika ve destekler sunmaktadır. Yeşil teknolojiler, enerji verimliliği ve çevre dostu ürünler gibi alanlarda faaliyet gösteren girişimler, hem çevresel hem de ekonomik fayda sağlamaktadır. Hem toplumun kalitesini arttırmak hem de sürdürülebilir bir ekonomi yaratmak birey olarak herkesin sorumluluğu olduğu gibi yeşil girişimcilerin de ortak paydasını oluşturmaktadır. Dünya ve insanlık için yeşili destekleyen, çevre dostu girişim fikirleri ile ön plana çıkan yeşil girişimciler sürdürülebilir bir gelecek için umut olma özelliği taşımaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bir role sahip yeşil girişimciliğün gelişmesi için bazı adımlar önerilebilir;

- Yeşil girişimlere yönelik yatırımların artırılmalıdır.
- Yeşil girişimler için uygun bir destek sistemi oluşturulmalıdır.
- Yeşil girişimcilik konusunda farkındalık yaratılmalıdır.

Sonuç olarak, çevresel sürdürülebilirlik, ekosistemimizin geleceği için kritik bir öneme sahiptir ve yeşil girişimcilik bu hedefe ulaşmada önemli bir araçtır. Türkiye ve dünya genelinde yeşil girişimciler, çevresel sorunları çözmeye yönelik yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler sunmaktadır. Bu girişimciler, hem ekonomik büyümeye katkıda bulunmakta hem de çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Geleceğimizi korumak ve daha yaşanabilir bir dünya yaratmak için yeşil girişimciliğün teşvik edilmesi ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Abell, D. F. (1980). *Defining the Business: The Starting Point of Strategic Planning*, Prentice Hall Englewood Cliffs, NJ.
- Allen, J. & Malin, S. (2008). Green Entrepreneurship: A Method for Managing Natural Resources. *Society and Natural Resources*, 21(9), 828-844.
- Anderson, T. L. & Leal, D.R. (1997). *Enviro-Capitalists: Doing Good While Doing Well*, Rowman&Littlefield Publishers, Inc., Lanham, MD.
- Anderson, T. L. (2000). *Enviro-capitalists: Doing good while doing well*. Rowman&Little Field Publishers.
- Aydın, E. & Çakar, U. (2014). Ekogirişimcilik ve yaratıcılık ilişkisi: Geri dönüşüm sektörü üzerinde bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21(1), 77-90.
- Aytaç, Ö. & İlhan, S. (2007). Girişimcilik ve girişimci kültür: Sosyolojik bir perspektif. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 101-120.
- Bell, J. & Stellingwerf, J. J. (2012). *Sustainable Entrepreneurship: The Motivations & Challenges of Sustainable Entrepreneurs in the Renewable Energy Industry*, Master Thesis within Business Administration: Strategic Entrepreneurship, Jonkoping International Business School, Jonkoping University, Jonkoping.
- Berle, G. (1993). *The green entrepreneur: Business opportunities that can save the Earth make you money*.
- Binks, M. & Vale, P. (1990). *Entrepreneurship and Economic Change*, McGraw-Hill Book Company.
- Bull, I. & Willard, G. E. (1993). Towards a Theory of Entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 8, 183-195.
- Casson, M. (1995). *Entrepreneurship and Business Culture: Studies in the Economics of Trust: Volume One*. In *Entrepreneurship and Business Culture*. Edward Elgar Publishing.
- Dean, T. J., & McMullen, J. S. (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 50-76.
- Ege Sanayicileri ve İşadamları Derneği (ESİAD) (1996). *Ege Bölgesi Yatırımcı Profili*, Esiad Yayın, 96/ESA-10, İzmir.
- EKOIQ. (2015). *İşin Rengi Giderek Değişiyor, Yeşil Girişimcilik*, Sayı 48, İstanbul.
- Eppel, J. (1999). Sustainable development and environment: A renewed effort in the OECD. *Environment, Development and Sustainability*, 1, 41-53.

- Esty, D. C. & Winston A.S. (2006). *Green to Gold: How Smart Companies Use Environmental Strategy to Innovate, Create Value, and Build Competitive Advantage* Yale University Press.
- Foss, N. J., & Klein, P. G. (Eds.). (2002). *Entrepreneurship and the firm: Austrian perspectives on economic organization*. Edward Elgar Publishing.
- Gökdayı, İ. (2021). Yeşil Girişimcilik ve Yeşil Katma Değer Oluşturmak, Sürdürülebilirlik için Bir Çözüm Olabilir mi?. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 42-51.
- Güner, U. (2020). Çevresel sürdürülebilirlik. Utku Güner.
- Hall R. (2013). *The enterprising eco-villager-Achieving community development through innovative green entrepreneurship*. ISBN 978-609-8080-42-1.
- Harvey, M., Kiessling, T. & Moeller, M. (2010). A View of Entrepreneurship and Innovation From the Economist —For All Seasons! Joseph S. Schumpeter. *Journal of Management History*, 16 (4), 527-531.
- Hisrich, R. D. & Peters, M. (2001). *Entrepreneurship*, 5th Edition, McGraw-Hill Higher.
- Isaak, R. (1997). *Globalization and green entrepreneurship*. Greener Management International, Greenleaf Publishing, Sheffield.
- Isaak, R. (2005). The making of the ecoprencur. Making ecoprencurs: Developing sustainable entrepreneurship, M. Schaber (Ed.), Making ecoprencurs: developing sustainable entrepreneurship (Second ed., pp.81-91). Routledge.
- Kaur, S. (2014). Green Entrepreneurship, Research Paper, International Journal of Scientific Research, Economics, volume:3, Issue:12, ISSN No 1227-8179.
- Kapusuz, D. Ü., & Çavuş, M. D. (2017). Geçmişten Yeni Bir Kavram Yeşil (Eko) Girişimcilik. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 104-119.
- Karamustafa, E. Y., & Arsan, B. (2022). Yeşil Girişimcilik. K. Demiryürek, A. Kahramanoğlu & N. İ. Abacı (Ed.), (7-17), İstanbul, Efe Akademik Yayıncılık.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 19-33.
- Keskin, S. (2016). Yeşil girişimcilik. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 285-294.
- Keogh, P. D., & Polonsky, M. J. (1998). Environmental commitment: a basis for environmental entrepreneurship?. *Journal of organizational change management*, 11(1), 38-49.
- Kuşat, N. (2013). Yeşil Sürdürülebilirlik İçin Yeşil Ekonomi: Avantaj Ve Dezavantajları-Türkiye İncelemesi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(29), 4896-4916.

- Küçük, M. & Güneş, G. (2013). Sivil Toplum Kuruluşları Ve Çevresel Sürdürülebilirlik, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5 (2), 298-311.
- Kyrö, P. (2001). To Grow or not to Grow? Entrepreneurship and Sustainable Development. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 8(1), 15-28.
- Larson A. L. (2000). Sustainable Innovation through an Entrepreneurship Lens, *Business Strategy and the Environment*, 9, 304-317.
- Lorek, S., & Spangenberg, J. H. (2014). Sustainable consumption within a sustainable economy—beyond green growth and green economies. *Journal of cleaner production*, 63, 33-44.
- Menteşe, S. (2017). Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Toprak, Su ve Hava Kirliliği: Teorik Bir İnceleme. *Journal of International Social Research*, 10(53).
- OECD (2011). Measuring green entrepreneurship. Entrepreneurship at a glance. OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264097711-4-en>.
- OECD (2013). Working Party on SMEs and Entrepreneurship (WPSMEE) -Green Entrepreneurship, Eco-Innovation and SMEs Final Report, CFE /SME (2011)9/FINAL.
- Özçalık M. & Tezsürücü D. (2012). Enerjide Bağımlılıktan Yeşil Girişimciliğe: Türkiye Ekonomisinde, Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı, 4. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, Manisa.
- Pachaly, M. V. W. (2012). Barriers and Triggers to Green Entrepreneurship: An Exploratory Study, Thesis, to Obtain the Degree of Master of Science in Economics and Business Economics, Specialisation Entrepreneurship and Strategy Economics. Erasmus University Rotterdam, Erasmus School of Economics, Rotterdam.
- Pinchot, G. (1985). *Intrapreneuring*, Harper&Row, New York.
- Satı, Z. E. & Yılmaz, C. (2008). Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Yeşil Girişimcilik. 2.Uluslararası Girişimcilik Kongresi, Bişkek, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları:112.
- Schaltegger, S., & Burritt, R. (2005). *Corporate sustainability* (Doctoral dissertation, Edward Elgar).
- Schaper, M. (2002). Understanding the Green Entrepreneurship. *Greener Management International*, 38, 3-12.
- Schaper, M. (2016). Understanding the Green Entrepreneur, M. Schaper (Ed.), *Making ecopreneurs: developing sustainable entrepreneurship* (Second ed.). Routledge.
- Schaper, M. (2010). *Making Ecopreneurs: developing sustainable entrepreneurship*. 2nd. ed. MPG Books Group, UK.

- Schuyler, J. R. (1998, September). Probabilistic reserves lead to more accurate assessments. In *SPE Annual Technical Conference and Exhibition?* (pp. SPE-49032). SPE.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2022a). 20 Eylül 2023. <https://cevresehgostergeler.csb.gov.tr/organik-tarim-alanlari-ve-uretim-miktarlari-i-85837>.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2022b). 20 Eylül 2023. <https://cevresehgostergeler.csb.gov.tr/iyi-tarim-uygulamalari-i-85838>.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2022c). 20 Eylül 2023. <https://cevresehgostergeler.csb.gov.tr/cevresehgostergeler-etki-degerlendirmesi-kararlari-i-85829>.
- Tekin, E. (2019). Girişimcilik ve sosyal sermaye. Eğitim Yayınevi.
- TTGV (2012). Türkiye’de Yeşil Girişimcilik Final Raporu, Ankara.
- Turna, E., & Baycan, T. (2022). Yeşil Ekonominin İtici Gücü Olarak Yeşil Girişimcilik. Yeşil Ekonomi: Araştırmacıları Konferansı, 39-59.
- TÜSİAD (2002). Türkiye’de Girişimcilik, Ankara: TÜSİAD Yayınları
- UNEP (2011). Towards a Green Economy -Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. A Synthesis for Policy Makers. United Nations, New York.
- Veral, E. S., & Yiğitbaşıoğlu, H. (2018). Avrupa Birliği Atık Politikasında Atık Yönetiminden Kaynak Yönetimi Yaklaşımına Geçiş Yönelimleri ve Döngüsel Ekonomi Modeli. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, 6(1), 1-19.
- Volery, T. (2002). Ecopreneurship: Rationale, Current Issues, and Future Challenges, Conference Proceedings, Rencontres de l’Université de St-Gall.
- Wiklund, J. (1999). The Sustainability of the Entrepreneurial Orientation Performance Relationship, *Entrepreneurship, Theory and Practice*, 24(1), 37-48.